

Cadeele Fulbe e nder Mali

1. Ko adi ko fof Fulɓe ndentaani sabu
so ko en yeewi Fulɓe ngala pelle hono
leyyi keddidi di nih. Kadi Fulɓe
kodaani sabaabunde jawdi maɓɓe sabu
kala do Fulɓe kodi so ko ñaamdu jawdi.
Alaa doon ɓe bennat haa ko dum wadi
hannde Fulɓe ina pamdi jeyi e nder
Mali. Kadi eggude ina wadi caɗeele no

feewi. So ko en yeewi nguurndam maɓɓe
ina tiidɗi no feewi sabu so a yeewi ko
bamɗi ɓe eggirta. En ndawat gila
subaka haa hiira tawa en njoodaaki. So
ko en njottima wuro ngo paaden ngo wuro
ngo wiy on njippotaako doon wonta
ñaagunde haa ɓe njeena ngoon wuro nde
ɓe keɓa yarde e yarnude. Ko ɗum ina
jeya e caɗeele ɓurɗe hewde hannde. Hay
so a yidɗi wallude ɓe ɓe miijo to ko
huunde njilotodaa e maɓɓe. Dum waɗi
hannde eden njogi caɗeele.

2. En jannginta kala e men jiddo
jannginde ko kura ana wadata biyum tawa
toppittako biddo o.

Biddo o heba cadeele haa dum saaboto
biddo wona gujjo. Sabu ina heewi to
ceerno wi'ata almuudo mudum yo addan

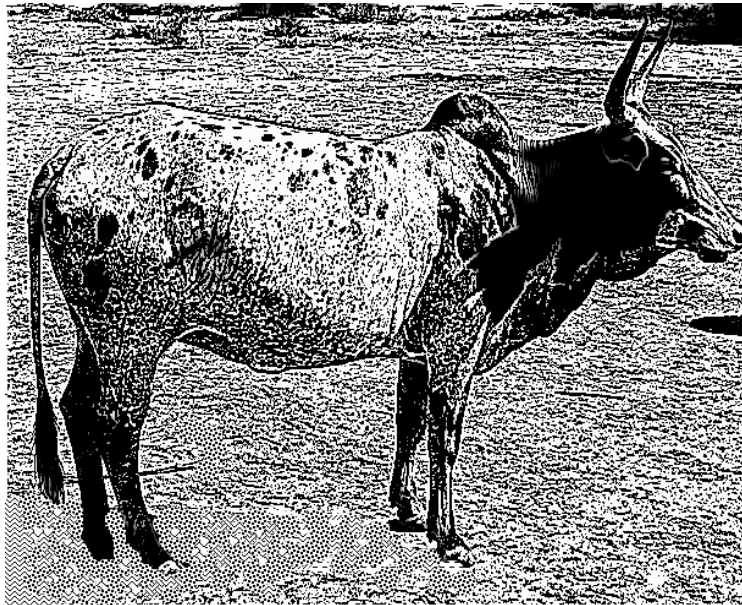
dum hannde hakke teemedde didi. So ko
hebaani dum woto artu. Ko dum wadi
almuudo o so ko yeliima hebaani tan
wujjat. Sabu so ko hooti ceerno mum
fiyat dum. Ko dum wadi kala to njahda e
tawat toon almuɓɓe te kambe fof ko be
Fulbe. Elle ko Fulbe tan ngoni julbe
e nder ndii do leydi. Ko dum wadi woto
njejjiten jaɗnginde sukaaɓe men demde
godde. Gila e farayse haa e angele
kala demngal sabu naange hannde nge ko
naange jaɗde. So ko en njaɗngaani ko e
mehre ngon-den.

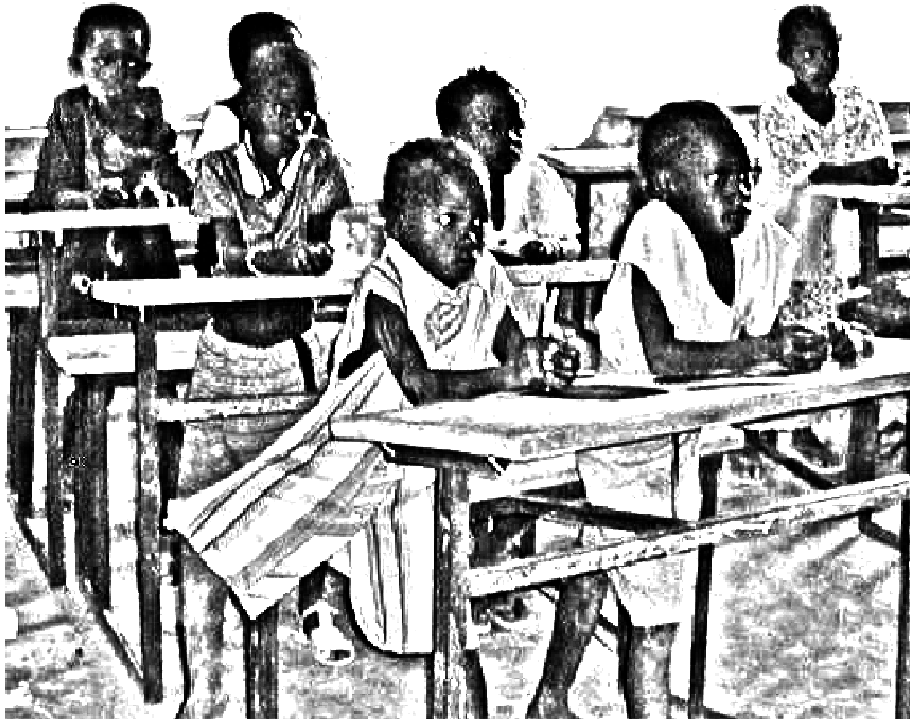
3. En ngala pelle sabu kala fedde nde
mbadden firtoto sabu mbii'at en
ngardiido fedde o yiilotooko ñaamde en.
Dum wadi en koolaaki hay gooto. En
koolaaki ko e men dum wadi so ko en
njidi wadde huunde en mbaawa wadde. Mbi
en kadi Fulbe ngala gedal tawa ko enen
kadi ko'e men gedal. Eden poti wadde

pelle sabu eɗen poti jogaade ñaamoowo
men mbaasen. Haɗde ko'e men ndokken
woɗɓe sabu so ko en keɓi caɗeele ko ma
kollen woɗɓe tawa kadi wona Pullo kadi
eɗen mbaɗi leñam leñamaagu ɗum. Bonnat
leñol sabu so ko en yeewi hannde
tawaten ko eɗen mbaɗi leyɗi keewɗi kadi
kala heen leñol waɗi woɗɓe ɓe ko ngala
ko ngonɗi. Kono hannde so ko en ngitti
leñam. Leñamaagu hannde en ceertat e
caɗeele sabu eɗen potii anndude kala
kaaloowo Pulaar ko Pullo. Mbaasen wiide
o ɗo ko Bolaaro walla o ɗoo ko Toranke
walla o ɗoo ko Maasinanke walla nih

mbiyen o d'oo ko Bodaado walla ko
Coowanaajo walla tawa kala ko woni e
leyyi Fulbe. Woto njaggen mbo o
njeйдаaka e men. Jaggir mbo ko o mawne
walla ko miñe so ko en mbađaani d'um ko
caggal njahraten haa abada.

4. Kadi eɗen njogi jawdi keewndi kono en kuutortaako so e yeewi eɗen njogi kosam. Kosam ɗam ina waawi addude nafoore heewnde. Kono so ko en njanngaani en keɓataa ndeen nafoore. Sabu kosam ina waawi waɗeede ko wi'ete formas tawa ina waawi yeeyeede banngge godɗo. Tawa nafoore nde ko enen keɓi nde. Dum noon banndiraabe tawi eɗen njidi caɗeele men usto, ndennden, mbaɗen pelle. Ko dum woni nafoore men kono so tawi en denndaani en njanngaani en ceerata e caɗeele haa aduna o firto.

5. Cadeele men njibina biɓɓe njoyo haa sappo. Kambe fof mbaadabe e meccal gootal tawa ko ngaynaaka tawa e jaɗɗginaani hay gooto.

Ko dum wadi hannde eden poti jaɗɗginde biɓɓe men hay so woni ada jogi biɓɓe dido. Wad heen gooto e jaɗɗe goddo o

mbaɗa ɗum e ngaynaaka. Dannina wobbe
so ko en tinnoden e yonta hannde koden
njanngen njiiloden jey. Sabu so ko en
ko ɗaanii ma saaha arto njiilodaa hay
to mbaaldaa e leydi hee korodaa ɗum
noon. So ko en kodaani en mbaadani
pelle. En keɓata geɗal men e nder
aduna hee fof. Ko ɗum wadi hannde eɗen
poti waklude nguurndam men mbela eɗen
keɓa geɗal men. Sabu eɗen keewi eɗen
njogi jawdi kala ko njiddɗen wadde soko
en kawri en mbaɗat. Ko ɗum wadi eɗen
poti hawrude ngonon gootum. Ko ɗum
woni keɓen yoltude hujjaaji men sabu

hannde kalado njaada nanataako Fulbe
ina lepte hol ko wadi dum. Ko be ngala
pelle be ngala kawral.

6. Fulbe njanngaani jande nafoore sabu
so en yeewi buri heewde e Fulbe ko
jannguɓe kura'ana.

Kono hay ndeen jandene tawa neddo
njanngudo ndeen jande tawa yiilaaki
heen ngartam. Sabu so a yeewi ndewo
janngata nde cadeele dewo hebi heen de
tawa njejjitinii mbo kala ko fotno
wadde. Kodum saabi so ko en naatni
sukaabe men jande tinnodeen e maɓbe

sabu so ko en yeewi sukaaɓe jaɲngoobe
ɓe ina heewi to nji'ata. Cukalel ina
yaha tawa alaa paɗe. Dum ko huunde nde
kaandɛn salaade. Kadi ɓurimi mettude
fof so ko a yiyiɓe sukaaɓe kamɓe fof ko
ɓe Fulɓe. Te yimɓe wodɓe ina naamno
ina mbi'a, "Hol ko wadi almudɓe ko
Fulɓe tan ngonata nganata leyɣi
keddidɪ?". Dum ɗon jaabawol mum ko
Fulɓe njida ndimaagu mumen. Kala saha
ɓe toppitaako ngonka maɓɓe ɓe toppitto
tan ko tawaangal. Hono mi tawi baaba am
ko ceerno min ne yo mi jaɲngu mi wona

ceerno tan. Dum ɓuri kala ko mbaawmi
wadde.

7. Eɗen njogi caɗeele sabu en
njannginaani rewɓe men sabu so ko debbo
janngaani sukaaɓe njanngata.

Ko ɗum wadi so ko eɗen njidi caɗeele
men usto njannginen rewɓe. Sabu ko

kamɓe ngonata e galleji men kala e
saaha ko ɗum saabi so en njaɲnginaani
ɓe en ceerata e caɗeele. Kono so ko en
njaɲngini ɓe ɓe mbawa nehde sukaaɓe men
nehdi moyɣiri mbaasen wiide o ɗoo ko
debbo handaani e geɗal ɗum. Noon woto
nawren leñol men caggal mballen rewɓe
men njannga. Mbela ina mballa en e
golle kala saha sabu hay gooto waawa
waɗde golle kay gooto. Kono kala ko
ngollata tawat aɗa sokli mballowo. Ko
ɗum waɗi mballen rewɓe men mbada pelle.
Hono no men nih kadi usten luural
hakkunde men ngodɗitinen mawnikinaare

hakkunde men ceerno yo yankinan
almuɓɓe.

Almuɓɓe ne yo ɗoofto ceerno gorko
gooto. O meedi ɗaɗɗe sukaaɓe nayo worɓe
heen. Gooto ina wiye Hammadi, godɗo oko
Samba e Demmba e Yero. O noddibe
kamɓe nayo fof o wiibe yo ɓe ngaddan
mbo looci. Gooto e maɓɓe fof addi
loocol mum. O renndinidi o haɓɓi ɗi o
rokki Hammadi. O wii ɗum yo heldi kono
on ronki heldedi ko noon o wadi haa
sukaaɓe makko ɓe fof timmi kono hay
gooto e maɓɓe rokki heldedi. O
haɓɓitidi rokki gooto fof loocol mum.

O wiiɓe keledi gooto e maɓɓe fof heli
loocol mum. Tawi alda e caɗeele. O wii
ɓe looci ɗi ko onon so ko on ndenti hay
gooto waawa leptude on kono so ko on
ceerti gooto emen fof yahri baɗɗe mum
ma wodɓe kelmon no kelirdon looci ɗi
nih. Dum ɗo hollata en hannde eɗen
poti rentude sabu doole ngoni ko
dental. So ko en ndentaani en ceerata e
caɗeele ɗum noon dennden ɗum woni doole
leñol sabu so ko en ndentaani en
keɓataa. Fotde men e ndimangu men ɗum
noon ndenten njoolten wujjaaji men ko
ɗum woni nafoore leñol ngol woto batte

diine seerndu en woto batte an
njeyadaako Senegal. Min njeyaani ko
Mali. Dum woto serndu en Fulɓe fof ko
gootum.

8. So ko en yeewi caɗeele gonde e
Fulɓe ɗo e Mali ko hono majje ngoni to
Senegal e to Burkina e to Bene e to
Niijeriya e to Kamerun e to Muritani e
to Gine Konakiri e to Gine Bisaawo e to
Gammbi. Dum ɗo fof en yeewi. Tawɗen
caɗeele Fulɓe ko goote kono kadi ina
jeya kadi ko beydi caɗeele men kala e
men jaɲngudo haa heɓi golle. On natti

haajeede leñol mum. On wonti neddo
goddo. O wonta haalde Pulaar hanti ko
demngal godngal o haalata. Dum wadi
enen Fulbe eden njogi caɗeele haa no
feewi.

So ko en mbaklaani nguurndam men, en
ceerata e caɗeele sabu aduna hannde o
ko aduna ñaamde. So ko en tidnaaki haa
jooni ko caɗeele men ko yeeso njahrata.
Kono so ko en njokkondiri tan caɗeele
men ustoto. Kono tawi haa jooni en
njannginaani sukaaɓe, en toppitaaki
sukaaɓe men. Ko caggal njahraten sabu

ko ɓuri mettude hannde kala ɗo njahɗa e
dow laabi to otelaaji tawa toon sukaaɓe
Fulɓe ina njelo. Kala to mbaawɗa yahde
e gure hee e tawat toon sukaaɓe Fulɓe
ina ndaarta ballal elle. Alaa ko Fulɓe
njogi tawi aɗa yidi ɓiye jaɗɗa toppito
mbo ndokkaa mbo ko mbo ñaami. Kala
lewru tawa aɗa nelda mbo ko wuurdi kono
ngaddanon ceerno ɓiɓɓe mon. Tan mbiyon
ceerno an e bone ma. So ko tawi ceerno
ina jogi ko ina wona almuɓɓe 40 hono
ceerno o ñamiritaaɓe. Banndiraaɓe
tedduɓe tinnode mbaklen nguurndam men
mbela eɗen keɓa fodde men.

*Mbeda yettato sehilaabe am wallube mi
ha mbaawmi faamde cadeele Fulbe e to
leydeele godde hono Amos Salamo
lollirɗo Sileymaani Jallo jeyaado to
Bene e mballudo en haa waawi wadeede e
nder misiŋ haa waawa wonde deftere hono
Usumaan Bah e Sira Bah. Ko Jallo Barel
Samba winndi e 5.03.2007 Kayes. Yo
Alla rokku hakkille moyyo.*

Fedde Janngoobe Linjiila
B.P. 2210
Bamako, Mali